
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 792:37.036:373(71)

**ТЕАТРАЛЬНО-ДРАМАТИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ В ШКОЛАХ КАНАДИ****Бовт А. Ю.**

У статті розглянуто використання театрально-драматичного мистецтва в навчально-виховному процесі в школах Канади з метою формування естетичної культури школярів. Окреслено яскраві риси освітньої системи Канади та позначено, яким чином вони впливають на організацію навчально-виховного процесу. Оскільки кожна з провінцій Канади має своє Міністерство освіти, то освітні програми з кожної дисципліни відрізняються, поділяючись на етапи, залежно від року навчання (наприклад, з 1 до 6 або 8 класу, з 6/8 до 9/10, з 9/10 до 12). Розкрито особливості та функції виховання школярів різного віку засобами театрально-драматичного мистецтва в школах провінцій Онтаріо, Квебек, Манітоба, Саскачеван, Альберта, Британська Колумбія, Нова Шотландія. Зазначено, що в кожній провінції методи та підходи до виховання дітей засобами театрально-драматичного мистецтва можуть варіюватися. Підкреслено, що головною метою ознайомлення школярів зі світом драматичного і театрального мистецтва є, в першу чергу, розвиток не вузькоспеціалізованих навичок та умінь, притаманних професійним діячам театру, а формування естетичної культури людини і виховання здатності цінувати, берегти і примножувати надбання театрально-драматичного мистецтва як унікального виду людської діяльності. Наголошується, що мистецтво драми і театру допомагає виховати культурну і моральну особистість, здатну з повагою і терпінням ставитися до різних точок зору, співчувати іншим людям, а також краще розуміти себе і навколишній світ.

Ключові слова: театрально-драматичне мистецтво, естетична культура, програма, учні, Канада.

В статье рассмотрено использование театрально-драматического искусства в учебно-воспитательном процессе в школах Канады с целью формирования эстетической культуры школьников. Определены яркие черты образовательной системы Канады и обозначено, каким образом они влияют на организацию учебно-воспитательного процесса. Раскрыты особенности и функции воспитания школьников разного возраста средствами театрально-драматического искусства в школах провинций Онтаро, Квебек, Манитоба, Саскачеван, Альберта, Британская Колумбия, Новая Шотландия. Отмечено, что в каждой провинции методы и подходы к воспитанию детей средствами театрально-драматического искусства могут варьироваться. Подчеркнуто, что главной целью знакомства школьников с миром драматического и театрального искусства является, в первую очередь, развитие не узкоспециализированных навыков и умений, присущих профессиональным деятелям театра, а формирование эстетической культуры человека и воспитание способности ценить, беречь и приумножать достояние театрально-драматического искусства как уникального вида человеческой деятельности. Отмечается, что искусство драмы и театра помогает воспитать культурную и нравственную личность, способную с уважением и терпением относиться к разным точкам зрения, сочувствовать другим людям, а также лучше понимать себя и окружающий мир.

Ключевые слова: театрально-драматическое искусство, эстетическая культура, программа, ученики, Канада.

The article deals with usage of theatre and drama arts in the educational process at schools in Canada aiming to form aesthetic culture of schoolchildren. The bright features

of Canada's education system are outlined as well as their influence of the educational process organization. Since each of the provinces of Canada has its own Ministry of Education, the curriculum for each discipline differs, dividing into stages, depending on the year of study (e.g., grades 1 to 6 or 8, from 6/8 to 9/10, from 9/10 to 12). The features and functions of using theatre and drama arts for education of school children of all ages at schools of provinces of Ontario, Quebec, Manitoba, Saskatchewan, Alberta, British Columbia, Nova Scotia are revealed. It is noted that in each province, the methods and approaches for educating children by means of theatre and drama arts can vary. It is emphasized that the main goal of school children's acquaintance with the world of theatre and drama arts is, first of all, development of not highly specialized skills inherent in professional theatre actors, but formation of aesthetic culture of a person and the ability to appreciate, preserve and multiply heritage of theatre and drama arts as a unique kind of human activity. It is noted that the art of drama and theatre helps to bring up a cultural and moral personality, capable of respecting and patiently treating different points of view, sympathizing with other people, and also better understanding themselves and the world around them.

Key words: the theatre and drama arts, aesthetic culture, program, students, Canada.

Постановка проблеми. Театрально-драматичне мистецтво завжди посідало особливе місце в культурі кожного народу. Ще Аристотель у своїй видатній праці "Поетика" розробив теорію трагедії як особливої дії, яка сприяє катарсису. Видатні філософи і письменники в усі епохи приділяли велику увагу драмі як специфічному виду мистецтва, що належить і літературі, і театру. Театрально-драматичне мистецтво завжди відбивало найгостріші проблеми суспільства, надихало, змушувало замислюватися, співчувати, сміятися і плакати. Саме в цьому і криється його потужний виховний потенціал – звернутися до почуттів глядачів і змусити їх "пережити", пропустити через себе все те, що відбувається на сцені. Усвідомлюючи цю виховну силу театрально-драматичного мистецтва, педагоги багатьох країн все більше уваги приділяють його включенню та активному застосуванню в навчально-виховному процесі школи. Однією з таких країн є Канада, система освіти якої є наразі однією з найкращих в світі, а отже, може слугувати взірцем для успішної організації процесу виховання естетичної культури підростаючого покоління – майбутнього країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості застосування театрально-драматичного мистецтва з метою виховання культурної і моральної особистості наголошував ще засновник нової прогресивної педагогічної системи Я. А. Коменський. Його думку підтримували видатні українські педагоги Б. Грінченко, В. Сухомлинський, С. Русова. Окрему увагу театральної педагогіці як засобу естетичного і творчого розвитку приділяли В. Абрамян, Л. Дубіна, А. Михайлова, І. Зязюн, Л. Артемова, Р. Баталов, І. Бех, А. Капська, Н. Ксенофонтowa, Н. Батхін. Окремі аспекти виховання естетичної культури засобами театрального мистецтва в зарубіжних країнах (в тому числі, в Канаді) було висвітлено в рамках питання розвитку естетичної культури педагога в працях О. Ткачової, М. Лещенко, С. Швидкої. Проте питання формування естетичної культури засобами театрально-драматичного мистецтва в школах Канади ще не було висвітлено в науковій літературі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей використання театрально-драматичного мистецтва в школах Канади задля формування естетичної культури школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Л. Анучина та О. Уманець визначають естетичну культуру як "процес і результат людської діяльності, спрямованої на формування та піднесення духовних потреб суспільства, групи людей, націй, народів, окремої людини в створенні, розповсюдженні, споживанні, обміні, збереженні цінностей, які закарбовують емоційно-почуттєвий, духовно-ціннісний досвід людства, зокрема загальнолюдський ідеал краси" [1, с. 210]. Ця людська діяльність може реалізовуватись в будь-якому середовищі (родина, коло друзів, навчально-виховні і культурні заклади), але, на нашу думку, найуспішнішою вона є в закладах освіти завдяки цілеспрямованому педагогічному впливу, за допомогою якого і

здійснюється формування та піднесення духовних потреб особистостей, які ще тільки-но формуються.

В Канаді кожна з провінцій має своє Міністерство освіти, яке визначає загальні засади організації навчально-виховного процесу шкіл та створює освітні програми з усіх дисциплін, в тому числі для вивчення драматичного мистецтва. Зазвичай, програми поділяються на етапи, залежно від року навчання (наприклад, з 1 до 6 або 8 класу, з 6/8 до 9/10, з 9/10 до 12). Програми з вивчення мистецьких дисциплін найчастіше складаються з трьох ключових напрямів, що охоплюють знання, вміння та навички, які учні мають засвоїти протягом зазначеного періоду, а саме створення (причому як генерація ідеї, так і її втілення (елементи, інструменти, форми, засоби, техніки тощо – тобто з використанням "мови" певного виду мистецтва)); презентація (виконання твору для широкого загалу з використанням усіх технік та засобів "спілкування" з глядачами); аналіз та оцінювання твору (в першу чергу, з естетичної точки зору, але головною умовою є повага до автора / виконавця і його роботи, а також цінування його внеску в культурне надбання школи / міста / провінції / країни / світу). Важливо зазначити, що, по-перше, всі ці напрямки розглядаються і вивчаються не окремо, а в тісній взаємодії; а по-друге, діти створюють, презентують та аналізують витвори мистецтва з урахуванням історичного та соціокультурного контекстів, які найчастіше обумовлюють особливості і роль того чи іншого виду мистецтва в суспільстві.

На нашу думку, діяльність учнів в усіх трьох напрямках є засобом формування естетичної культури. В процесі створення і виконання діти самі виступають творцями та трансляторами цієї культури, що потребує ретельного вивчення основ мистецтва, його "мови", ролі та мети для того, щоб створити зразок високої культури. В процесі аналізу та оцінювання учні виступають аудиторією, отже, засвоюють естетичну культуру, яку передають їм творці та виконавці (ось чому важливо, щоб матеріал для ознайомлення зі світом театральньо-драматичного мистецтва був ретельно підібраним та включав зразки високого мистецтва). Але критичний аналіз та аргументована оцінка також потребують обізнаності та знання ключових принципів драматичного мистецтва, які діти засвоюють в процесі власної творчої діяльності та презентації. Отже, як бачимо, всі ці процеси тісно взаємопов'язані і мають однаково важливе значення для формування естетичної культури.

Так, в провінції Британська Колумбія головною умовою виховання естетичної культури є творчий процес, під час якого діти вчаться втілювати не лише прочитані або побачені ідеї, а й свої власні. Розвинута уява, постійний пошук джерел натхнення, самопізнання та саморефлексія – це те, що сприяє розкриттю потенціалу дитини, її здатності творити та перетворювати світ навколо себе на краще. Театральньо-драматичне мистецтво розглядається як засіб і відображення суспільних цінностей, і впливу на них [2, с. 14].

Як зазначено в освітній програмі провінції Нова Шотландія, головною метою театральньо-драматичного мистецтва є надати дітям можливість поглибити своє розуміння себе, інших та світу навколо себе; підвищити здатність передавати свої ідеї, почуття та думки через мову та рухи, поглибити розуміння культурних та народних традицій. Особливо заохочується імпровізація як найвища форма втілення творчого потенціалу. Дітей спонукають до співпраці та взаємодії, адже театр – це колективна творча робота, успіх якої залежить від того, наскільки учасники вміють підтримувати та поважати один одного [3, с. 61–62]. Тут вже мова йде не лише про естетичну культуру, але й про культуру особистості взагалі. Адже, як сказав класик, "увесь світ – театр", а тому саме з перших шкільних театральних вистав, з перших спроб працювати в одній команді задля досягнення спільної мети, починається побудова громадянського суспільства, формування активної громадянської позиції, а також усвідомлення своєї належності до певного народу, культурної спільноти.

В провінції Саскачеван ознайомлення з театральньо-драматичним мистецтвом складається не лише зі спільної роботи над театральними постановками. Важливим компонентом освітньої програми є вивчення історії театрального мистецтва. Діти ознайомлюються з історією театру в різні епохи та в різних культурах, вивчають біографії видатних драматургів та акторів як місцевих, так і світових. Все це сприяє кращому розумінню театрального мистецтва задля втілення власних ідей у творчій

діяльності. Ще однією особливістю освітньої програми провінції в цій галузі є ознайомлення з драматургією як особливим видом людської діяльності. При цьому діти не лише вивчають, порівнюють та аналізують тексти п'єс як професійних драматургів, так і аматорів, а й самі вчаться створювати драматичні твори. Окрім того, навчально-виховний процес в цій провінції охоплює повний цикл роботи над театральною виставою, починаючи від розподілу обов'язків (сценарист, режисер, художник костюмів, художник з освітлення, оператор, актор) і написання сценарію, закінчуючи постановою спектаклю та критичною оцінкою власної роботи [4, с. 341–343]. Такий підхід має на меті виховати не майбутніх театральних діячів, а особистостей творчих, активних, гнучких, здатних самим вирішувати складні питання, долати труднощі, приймати рішення та працювати в команді. В той же час розуміння процесу створення театральної вистави дозволить дітям краще розбиратися у постановках, відрізняючи високе від низького, прекрасне від потворного, моральне від аморального. Окрім того, така діяльність плекає глибоку повагу до кращих зразків цього виду мистецтва, сповненого своєї краси та чарів, і створеного, щоб увійти в скарбницю культурного надбання громади, провінції, країни, світу.

Освітня програма в провінції Онтаріо для учнів 1–8 класів призначена, в першу чергу, для того, щоб допомогти дітям навчитися розуміти і цінувати театральнодраматичне мистецтво, дізнатися про життя людей у різні епохи, в різних країнах та культурах. Формальний підхід тут є недоречним, адже дітей вчать мислити креативно, імпровізувати, висловлювати свої ідеї, почуття, думки. Головна увага приділяється саме грі різних ролей, вмінню "прожити" життя іншого, відчувати себе на його місці, оскільки це сприяє розвитку уяви та розвиває здатність розуміти почуття інших людей, пропускаючи їх "життя" крізь себе. Це шлях до розвитку загальнолюдських цінностей: емпатії, любові, турботи, розуміння, терпіння.

Розвитку естетичної культури також сприяє ознайомленню дітей з історією театральнодраматичного мистецтва, біографіями і творами видатних драматургів, акторів, режисерів. Учні також заохочують використовувати елементи інших видів мистецтва, включаючи образотворче мистецтво, танці та музику [5, р. 15–16].

Учні 9–10 та 11–12 класів вивчають театральнодраматичне мистецтво як унікальний спосіб дізнатися більше про себе та навколишній світ. Діти в своїй творчій діяльності виступають акторами, глядачами, драматургами, дизайнерами і критиками. Вони продовжують створювати та презентувати п'єси, вивчати характер персонажів, їх проблеми та почуття; аналізують та оцінюють спектаклі з позицій досягнутої мети та викликаної реакції; дізнаються про витоки і розвиток театрального і драматичного мистецтва та його вплив на минуле і сучасне життя суспільства [6, с. 65–80]. У випускних класах (11–12), окрім вищезазначених видів діяльності, учні вивчають, як театральнодраматичне мистецтво впливає на культуру як певної країни, так і світу [7, с. 81–110]. Отже, програма старших класів спрямована більшою мірою не на засвоєння професійних навичок та теоретичних знань, а на виховання розуміння і цінування театральнодраматичного мистецтва та його ролі в житті не лише суспільства, але й кожної людини.

В провінції Квебек учнів середніх та старших класів, які займаються театральнодраматичною діяльністю, заохочують розвивати уяву, дивергентне та конвергентне мислення, розкривати власний творчий потенціал і силу, відображаючи свій досвід та світогляд. В середніх класах учні лише ознайомлюються з принципами, що лежать в основі створення драматичних творів. В старших класах вони вчаться усвідомлено використовувати "мову" драми для створення власних робіт. Стимули для творчості діти шукають у віковічних темах, з урахуванням власних мистецьких прагнень та попереднього досвіду, а також соціокультурних особливостей своєї спільноти. Учні обмінюються думками та досвідом, дають поради один одному, вчаться працювати в команді, поважаючи один одного [8, с. 9–15]. Учні також аналізують драматичні твори та способи їх виконання для того, щоб зрозуміти ідею цієї роботи та запропонувати особисту інтерпретацію. Учні мають вжитися в буття, інколи навіть зовсім чуже для них. Щоб досягти цього, вони повинні бути відкриті до сприйняття різноманітності характерів людей, правильно зрозуміти мотиви, які призводять до різної поведінки. Діти зазвичай виконують драматичні твори з репертуару, що охоплює різні історичні періоди та культури. Це можуть бути твори,

написані однокласниками або уривки з відомих п'єс – головне, донести до глядачів свій задум [8, с. 16–22]. Нарешті, щоб об'єктивно оцінити драматичну роботу, треба спочатку її зрозуміти, вивчити з естетичної точки зору. Аналізуючи різні драматичні твори, учні розвивають художню освіченість і чутливість до експресивних, символічних, технічних та естетичних якостей творчої роботи. Оцінюючи драматичну роботу, учні використовують власний досвід, знання, власні емоційні реакції. Вони ідентифікують компоненти, структуру та комунікативну мету твору, враховуючи історичні і соціокультурні аспекти та почуття, викликані твором [8, с. 23–27].

В провінції Манітоба в центрі театральньо-драматичного навчання і виховання з дитячого садка до 8 класу знаходиться дитина – театральний актор, адже загальна мета програми полягає в підтримці, вихованні і надиханні на зростання кожної дитини як творчої особистості. Почуття, ідеї та думки дитини є невід'ємною частиною здобуття драматичного досвіду, а тому мають цінуватися і поважатися. Учні вчать креативно інтерпретувати ідеї, отримувати нові знання та працювати з ними як індивідуально, так і в команді. Коли учні зростають як митці, вони краще знаходять спільну мову з іншими, вчать слухати та співпереживати, розуміти різні точки зору, критично мислити і впевнено висловлювати свою думку за допомогою вербальних та невербальних засобів. Учні стають креативними, естетично та художньо обізнаними громадянами, які будуть збагачувати своє життя і життя своєї громади.

Навчання та виховання в провінції зосереджується на чотирьох напрямках: вивчення мови театральньо-драматичного мистецтва та здобуття навичок виконання (учні розвивають розуміння та застосування драматичних форм та елементів); творче вираження (учні індивідуально або в колективі генерують, розвивають і втілюють ідеї у виконанні творів для різних цілей та аудиторій); розуміння драматичних творів у контексті (учні пов'язують драму з контекстами часу, місця, а також розвивають розуміння того, як драма впливає на культуру суспільства та відображає її); оцінювання (учні аналізують та критично оцінюють різні драматичні твори) [9, с. 9–14; 10, с. 12–17].

В провінції Альберта в початкових класах вивчення театральньо-драматичного мистецтва є вибірковою предметом, який може або вивчатися окремо, або бути інтегрованим в інші дисципліни. Загалом діти вивчають 11 драматичних форм вираження: рухи, міміка, мовлення, розповідь, драматизація, театр ляльок, хорова драматургія, читацький театр, театр розповіді, гра і колективна драма [11, с. 3–13]. В середніх класах діти вивчають також декілька головних напрямків: рух (міміка, танець, клоунада), мовлення (розповіді, усна інтерпретація, хорова мова), імпровізація та гра (запланована імпровізація, стихійна імпровізація, групова драма, ляльковий театр, робота зі сценарієм, монологи, прослуховування, відео), театральні студії (вивчення історії та особливостей театру), технічні особливості театру (освітлення, звук, грим, костюми, властивості ляльок, масок, адміністрування) [12, с. 3–13]. В старших класах до цього переліку ще додається драматургія (написання сценаріїв п'єс) та режисура (режисерська концепція, постановка, композиція) [13, с. 14–15]. За допомогою такого спектру знань та навичок, які учні можуть засвоїти в процесі вивчення театральньо-драматичного мистецтва, кожна дитина отримує можливість розвивати власний естетичний потенціал.

Висновки та перспективи подальших розвідок із даного напрямку. Таким чином, театральньо-драматичне мистецтво є потужним джерелом виховання естетичної культури учнів у школах Канади. Незважаючи на всі розбіжності, які містяться в освітніх програмах різних провінцій Канади, вивчення театральньо-драматичного мистецтва спрямовано на те, щоб виростити і виховати людину культурну, естетично та художньо обізнану, здатну цінувати красу драматичного і театрального мистецтва, берегти і примножувати її. В перспективі планується вивчення освітніх програм шкіл Канади з інших видів мистецтва, які застосовуються з метою естетичного виховання.

Література

1. Анучина Л. Естетика : навч. посіб. / Л. Анучина, О. Уманець. – Харків : Право, 2010. – 232 с.

2. Arts Education Kindergarten to Grade 7 Overview. – British Columbia : Ministry of Education, 2010. – 14 p.
3. Public School Programs. – Nova Scotia : Department of Education, 2003. – 162 p.
4. Arts Education 10, 20, 30. A Curriculum Guide for the Secondary Level. – Saskatchewan : Saskatchewan Education, 1996. – 463 p.
5. The Ontario Curriculum. Grades 1–8: The Arts. – Toronto : The Ministry of Education, 2009. – 212 p.
6. The Ontario Curriculum. Grades 9–10: The Arts. – Toronto : The Ministry of Education, 2010. – 124 p.
7. The Ontario Curriculum. Grades 11–12: The Arts. – Toronto : The Ministry of Education, 2010. – 388 p.
8. Arts Education // Quebec Education Program. – Quebec : The Ministry of Education, Recreation and Sports, 2008. – 40 p.
9. Kindergarten to Grade 8 Drama Framework. Manitoba Curriculum Framework and Outcomes. – The Government of Manitoba, 2011. – 84 p.
10. Grades 9 to Grade 12 Drama Framework. Manitoba Curriculum Framework and Outcomes. – The Government of Manitoba, 2015. – 94 p.
11. Drama (Elementary). – Alberta : Alberta Education, 1985. – 13 c.
12. Drama (Junior High). – Alberta : Alberta Education, 1989. – 9 c.
13. Drama 10–20–30 (Senior High). – Alberta : Alberta Education, 1989. – 15 c.